

© Гедікова Н. П.

факторів. Внутрішніми причинами свободи особи є різні елементи духовного світу людини: рівень самосвідомості, культури, духовні цінності та ціннісні мотивації; ідеали, інтереси і потреби. На свободу особи впливають також індивідуальні психологічні особливості, в тому числі воля, характер, темперамент, почуття.

Українська політична думка правого напрямку завдяки своєму традиціоналістському спрямуванню забезпечувала засвоєння і втілення цінностей свободи особи, її змісту в максимально широкому суспільному середовищі не через штучно витворений теоретичний концепт, переважно непридатних для перетворення у власну внутрішню цінність загалом, а через співпоєднання з глибинними культурними, історичними, моральними цінностями, співвідносними з приватним життям людини і практикою особистою досвіду, водночас долаючи обмеженість індивідуального чуттєвого досвіду, перетворюючи абстрактні цінності у реальну дію конкретної людини. Українська політична думка правого напрямку втілював в собі як ідею і цінність свободу особи, об'єднання великих мас людей для захисту свободи, ознаки високої цивілізації яка обрала як цінність свободу, оперту на духовний пошук європейської цивілізації, розширення кола осіб для яких свобода є цінністю, і відповідно утверджував можливість захисту цивілізації, що визнає моральний порядок і право людини на вільний рішення, усвідомлений з вибір з кількох альтернатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арндт Г. Становище людини / Ганна Арндт [Перекл. з англ. М.З убрицької; Центр гуманітарних досліджень Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка]. — Львів : Літопис , 1999. — 584 с.
2. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальной личности / Л. М. Баткин. — М. : Наука , 1989. — 272 с.
3. Берлін І. Чотири есе про свободу [Текст] / Ісая Берлін; пер. з англ. О. Коваленка — К. : Основи , 1994. — 272 с..
4. Вассиян Ю. Идеологічні основи українського націоналізму // Вассиян Ю. Твори. Т. 1. Суспільно-філософські нариси. — Торонто : «Свшан-Зілля», 1972. — С. 112-134.
5. Гаск Ф. А. Конституція свободи / Фрідріх А. Гаск; пер. з англ. М. Олійник та А. Королишина. — Львів : Літопис , 2002. — 556 с.
6. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / А. Я. Гуревич. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Искусство , 1984. — 350 с.
7. Дейвіс Норман. Європа: Історія / Норман Дейвіс ; пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. — К. : Основи , 2000. — 1464 с.
8. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Абрахам Маслоу ; Пер. с англ. — М. : Смысл , 1999. — 425 с.
9. Міл Джордж Стюарт. Про свободу: Есе / Джордж Стюарт Міл ; Пер. з англ. [Текст]. — К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи» , 2001. — 463 с.
10. Спіноза Б. Богословсько-політичний трактат / Бенедикт Спіноза ; пер. з латинської В. Литвинова; Вступ. слово В. Литвинова. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. — 237 с.
11. Томашівський С. Про ідеї, героїв і політику: Відкритий лист до В. Липинського з додатками / Степан Томашівський. — Львів : «Діло» , 1929. — 132 с.
12. Щептицький Андрей. Пасторські послання 1918-1939 рр., т. 2. / Андрей Щептицький. — Львів : Видавництво «АРТОС» , 2009. — XII + 1248 с.
13. Ясперс К. Истоки истории и ее цель / Ясперс К. Смысл и назначение истории ; Пер. с нем. — 2-изд. — М.: Республика, 1994. — С. 28-286.

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, доцент, декан факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 355.03+320.51

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У ЛІБЕРАЛЬНОМУ РАКУРСІ

У статті аналізується поняття, характер національної безпеки України на основі вітчизняної нормативно-правової бази та провідних наукових досліджень. Визначаються критерії сумірності

низки конкретних аспектів національної безпеки з ідеями, принципами і цінностями ліберальної доктрини.

Ключові слова: національна безпека, людина, суспільство, держава, Україна, ліберальна теорія.

В статье анализируется понятие, характер национальной безопасности Украины на основе отечественной нормативно-правовой базы и ведущих научных исследований. Определяются критерии соизмеримости ряда конкретных аспектов национальной безопасности с идеями, принципами и ценностями либеральной доктрины.

Ключевые слова: национальная безопасность, человек, общество, государство, Украина, либеральная теория.

In this article the concept, the national security nature of Ukraine are analyzed on the base of national regulatory basis and leading scientific research. The criteria of commensurability of some particular aspects of national security with ideas, principals and values of liberal doctrine are defined.

Key words: national security, person, society, government, Ukraine, liberal theory.

Характер та тенденції сучасного процесу глобалізації визначені, з одного боку, об'єктивною складовою, у якій закладені причини позитивних, закономірних проявів глобалізації, з іншого, суб'єктивною складовою, у якій закладені причини її негативних проявів. В умовах прояву даних її форм головним завданням держави є створення сприятливого середовища для розвитку суспільства вільної особистості, яка є основною його складовою.

В ст. 3 Конституції України закріплено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [3, с. 3-4]». Ст. 21 містить наступне: «Усі люди є вільними і рівними у своїй гідності на права. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [3, с. 6]». Дане конституційне положення є порівняним з основним принципом усієї філософії лібералізму, що вже само по собі передбачає формування всієї законодавчої бази у відповідності з цінностями і принципами цієї доктрини.

Так, зокрема, Указ Президента «Про Стратегію національної безпеки України» зазначає, що «свобода і людська гідність є не тільки загальнолюдськими цінностями, а й наріжним каменем процесів розбудови цивілізованої держави, вироблення та реалізації її зовнішньої і внутрішньої політики, політики національної безпеки [6]». Таким чином, можна зазначити, що Україна у своїх провідних законодавчих документах задекларувала свою прихильність ліберальним цінностям, ідеям та принципам, в центрі яких стоїть людина зі своїми потребами та інтересами. При цьому, слід зазначити, що держава повинна не тільки їх декларувати, але й гарантувати і захищати, відповідно, тільки в таких умовах людина може почувати себе у безпеці.

Ліберальна теорія ґрунтується на витоках ідеї особистості, завжди вибудовувала свої принципи та концепції, відштовхуючись саме від даного суб'єкта права, тому решта суб'єктів права вважалися як саме собою розуміючі. Сучасна ліберальна теорія розглядає націю, народ, національні меншини та інші етносоціальні групи в якості найбільш значущих колективних спільнот, в котрих і завдяки котрим окремо взятий індивід може зреалізувати свої права та свободи. У цьому зв'язку аналізована нами теорія усвідомлює значущість та необхідність регламентації, гарантування та захисту прав (що базуються на ліберально-демократичних принципах) цим етносоціальним спільнотам. Виходячи з того, що сучасна політико-правова теорія лібералізму розглядає права людини і громадянина як взаємообумовлюючий фактор у питаннях прав нації, необхідно констатувати, що даний теоретико-ідеологічний феномен вважає їх рівноцінними суб'єктами права, правові інтереси яких, перш за все, повинна регламентувати та захищати держава. В даному аспекті одним із пріоритетних напрямків в реалізації цього головного обов'язку держави є національна безпека, оскільки «і як суб'єкт безпеки людини, і як суб'єкт міжнародної безпеки держава діє тим ефективніше, ніж вона сильніше, отже, чим краще здатна забезпечити власну безпеку [7]».

Проблематика національної безпеки України у сучасний період її незалежності, з одного боку, як здається на перший погляд, є достатньо вивченою (про що свідчить значна кількість виданої за ці роки наукової літератури), а з іншою, є завжди актуальною. Цей період унікальний тим, що він визначається демократичним моделюванням системи та її інститутів, що поєднує в собі елементи лібералізму, формуванням нового соціокультурного простору, визначенням своїх національних інтересів й виробленням цивілізованої стратегії і тактики їх реалізації, прагненням усвідомити себе в

геополітичному просторі в контексті розвитку світової цивілізації, інтенсивним пошуком пріоритетних напрямків розвитку, формуванням нових, рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України, здійсненням інтеграції в європейські та євроатлантичні структури тощо.

Виходячи з цього мета даної статті полягає у тому, щоб розрити особливості національної безпеки України у аспекті основних положень ліберальної теорії. У зв'язку з цим акцентується увага на понятті національної безпеки, аналізуються нормативні документи, які визначають основні принципи та положення української політики у сфері національної безпеки та критерії їх співмірності з принципами ліберальної доктрини.

Поняття національної безпеки України багатогранне і багатоаспектне і розуміє під собою різні сторони державної діяльності, спрямованої на збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей особи, суспільства та держави. Згідно з думкою російського вченого В. Л. Ларіна, в традиційних (геополітичних) вимірюваннях під національною безпекою розуміється перш за все фізичне виживання держави, захист і збереження його суверенітету та територіальної цілісності, здатність адекватно реагувати на будь-які реальні і потенційні зовнішні загрози. Національна безпека в ширшому значенні – це певний рівень захищеності країни, її стійкість перед негативною дією політичних, економічних, військових, екологічних і інших чинників як усередині країни, так і ззовні. У її основі – територіальна цілісність і стабільність держави та суспільства, благополуччя і можливість для подальшого розвитку нації [4, с. 1].

В рамках нормативного змісту, зокрема, згідно Закону України «Про основи національної безпеки України», під національною безпекою розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [1, с. 1202]. «Концепція (основи державної політики) національної безпеки України» тлумачить національну безпеку як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [3, с. 150]». Реальні та потенційні загрози національній безпеці України можуть виходити як ззовні, так і зсередини суб'єкта або об'єкту безпеки. Їх ґрунтова характеристика дається в низці нормативно-правових документів, зокрема, в Законі України «Про основи національної безпеки», «Концепції (основи державної політики) національної безпеки України», Указі Президента «Про Стратегію національної безпеки України», Законі України «Про Раду національної безпеки і оборони України», Законі «Про інформацію». У відповідності із цим по своїй структурі національна безпека складається з багатьох складових частин, які визначаються різними сферами національних інтересів особи, суспільства і держави, оскільки саме вони виступають як передумови процесу вироблення стратегії розвитку держави та її діяльності на міжнародній арені. Такими складовими є державна безпека, зовнішньо- та внутрішньополітична, економічна, демографічна, етнокультурна, соціально-гуманітарна, науково-технологічна, екологічна, інформаційна, військово-стратегічна тощо.

За роки незалежності України прийнято три базові документи, націлені на формування середовища для забезпечення національної безпеки країни: Концепція (основи державної політики) національної безпеки України (від 16.01.1997 р.) [3], Закон України «Про основи національної безпеки України» (від 19.06.2003 р.) [1], Указ Президента «Про Стратегію національної безпеки України» (від 12.02.2007 р.) [6].

Перший документ визначає основи формування та шляхи здійснення збалансованої, цілеспрямованої державної політики та ефективного проведення комплексу узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів в різних сферах життєдіяльності. Другий документ визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Третій документ офіційно затверджує систему принципів, стратегічних пріоритетів та цілей, завдань та механізмів забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави у мінливому і суперечливому глобальному просторі на довгострокову перспективу.

Таким чином, виходячи із положень зазначених офіційних документів основними об'єктами національної безпеки України є особа, суспільство і держава. А саме, як задекларовано у Концепції (основи державної політики) національної безпеки України, головними об'єктами національної безпеки є: громадянин – його права і свободи; суспільство – його духовні та матеріальні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів [3, с. 151]. Так само у ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки України» об'єкти

національної безпеки визначені у наступному визначенні і послідовності «людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність [1, с. 1204]», що є свідченням декларування пріоритетності людини, її прав і свобод перед суспільством, державою. Також законодавчим підтвердженням цього ліберального принципу є викладені у вище зазначених нормативних документах пріоритети національних інтересів, які переважно спираються на реальні потреби та інтереси людини.

У науковому розумінні існує низка критеріїв, за якими пояснюється суть поняття «національні інтереси»: соціальний (що ґрунтується на соціокультурних аспектах ідентифікації спільноти), психологічний (на життєво необхідних інтересах і потребах), географічний (на регіональних, адміністративно-територіальних, міждержавних та інших принципах географічної діяльності) та інші. При цьому слід відзначити, що у практичній реальності всі ці критерії об'єднані в єдине ціле. Так, українські історики В. Мадіссон і В. Шахов, які займаються вивченням даної проблеми, відзначають, що «під національним інтересом розуміється реальна причина дій нації і держави, спрямованих на виживання, функціонування і розвиток, або, іншими словами, сукупність національних цілей і базових цінностей, що відіграють важливу роль у стратегії і тактиці національної безпеки. Національний інтерес – це інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему, він поєднує інтереси кожної людини, інтереси національних, соціальних, політичних груп та інтереси держави [5, с. 76]».

У Законі України «Про основи національної безпеки України» національні інтереси визначаються як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [1, с. 1202-1203]». Саме вони визначають засади внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Оцінюючи суть даного питання необхідно відзначити, що основою для формування національних інтересів є система індивідуальних інтересів. У даному зв'язку зміст і форма національних інтересів визначається затвердженням і забезпеченням ліберального принципу пріоритетності прав і свобод людини, у відношенні до яких держава розглядається як гарант і інструмент їх захисту.

Згідно офіційних документів держави з питань національної безпеки до пріоритетів національних інтересів України віднесено: гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів; захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України; створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України [1, с. 1204].

Виходячи з пріоритетів національних інтересів, основних принципів забезпечення національної безпеки, напрямків державної політики з питань національної безпеки нашої країни та інших положень, викладених у законодавчих документах з питань національної безпеки України, слід констатувати, що вони декларують принципи демократичної, правової, соціальної держави, громадянського суспільства та їх інститутів, які узгоджуються з принципами ліберальної доктрини.

Таким чином, на підставі об'єктивної оцінки основоположних законодавчих актів у сфері національної безпеки України, слід зазначити, що вони визначають зміст, цілі і пріоритети стратегії формування світогляду українського суспільства, а їх положення переважно є порівняними з сучасними ідеями і принципами лібералізму і демократії.

© Торяник В. М..

Серцевиною національної безпеки України є комплекс уявлень про безпеку людини, що досягається за допомогою створення політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших умов, які в своїй єдності зможуть забезпечити людині гідні умови життєдіяльності, добробут і свободу.

Безумовно, викладений матеріал із зазначеної в даній статті проблеми не є вичерпним. Враховуючи нові прояви процесу глобалізації, питання національної безпеки та аспекти її спрямованості на задоволення базисних людських потреб передбачає подальшого наукового вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про основи національної безпеки України»: від 19 черв. 2003 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — С. 1202-1211.
2. Конституція України : від 28 червня 1996. — К. : Хрінком, 1996. — 60 с.
3. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України : від 16 січ. 1997 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 10. — С. 149-156.
4. Ларин В. Л. Концепция национальной безопасности РФ: плюсы, минусы, проблемы и перспективы / В. Л. Ларин : материалы «круглого стола» [«Стратегия национальной безопасности РФ в контексте обеспечения безопасности Тихоокеанской России»] (20 апр. 2010 г.) // У карты тихого океана: информационно-аналитический бюллетень. — 1910. — № 15 (213). — С. 1-3.
5. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посібник [для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. — К. : Либідь, 2003. — 176 с.
6. Указ Президента «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 12 лют. 2007 р. // Офіційний вісник України : зб. нормат.-правов. актів / редкол. О. В. Лаврінович (голова) та ін. — Офіц. вид. — К. : Головне державне об'єднання правової інформації, 2007. — № 11. — С. 7-17.
7. Фененко Ю. Безопасность личности как научная проблема [Електронний ресурс] / Юрий Фененко. — Режим доступу: <http://viperson.ru/prnt.php?prnt=1&ID=425679>.

Торяник В. М. – кандидат політичних наук, доцент кафедри загально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

УДК 321.01(04)

ПОЛІТИЧНІ СПІВТОВАРИСТВА ЯК СПІЛЬНОТИ СПОЖИВАННЯ

Розкривається мережна сутність політичних співтовариств, пропонується розглядати їх як спільноти споживання, які об'єднують людей за схожістю споживання.

Ключові слова: *політичний конsumerизм, політичні співтовариства, політичні мережі, спільноти споживання.*

Раскрывается сетевая сущность политических сообществ, предлагается рассматривать их как сообщества потребления, которые объединяют людей похожестью потребления.

Ключевые слова: *политический консьюмеризм, политические сообщества, политические сети, сообщества потребления.*

The network essence of political communities is revealed, it is offered to consider them as communities of consumption which unite people by similarity of consumption.

Keywords: *political consumerism, political communities, political networks, communities of consumption.*

Традиційні (конвенціональні) форми політичної участі, що передбачають членство в соціально-політичних організаціях, останніми роками почали поступатися неформальним практикам, які відрізняє відсутність стабільної організації, індивідуальний характер дій і мережні способи мобілізації. Такі форми політичної участі прийнято називати політичним конsumerизмом (від англ. *consumer* – споживач), оскільки вони відтворюють логіку споживання. До конкретних форм політичного конsumerизму можна віднести: існування локальних груп, в т.ч. в Інтернеті (соціальні мережі), рух антиглобалістів, організація петиційних кампаній через електронні поштові сервери, інші спонтанні акції, що не передбачають членства в якихось організаціях. Прихильність політичному